

כ"ו תמוז תשע"ו
01 אוגוסט 2016

לכבוד עופר מנירב, רו"ח

א.ג.,

הנדון: תיקון 14 לחוק איסור הלבנת הון והשלכותיו האפשריות על ציבור רואי החשבון

נתבקשנו להביא את חוות דעתנו באשר להשלכות תיקון 14 לחוק איסור הלבנת הון (להלן: "התיקון"), אשר הרחיב את טווח התפרשותו גם על כספים שמקורם בעבירות מס. זאת, בשונה מהדין שחל קודם לכן, על ציבור רואי החשבון.

להלן חוות דעתנו:

1. בטרם נדון בהשלכות התיקון על ציבור רואי החשבון, נדרש בחוות דעת זו לסקירה קצרה של עבירות הלבנת ההון, של הסמכויות המוקנות לגופי האכיפה במסגרת חקירת עבירות אלה, ושל עיקרי התיקון לחוק.
 2. עוד בטרם נרחיב את דיוננו, נקדים ונאמר, שהחששות המובעים כאן, אינם מפני הרשעתם של רואי חשבון בעבירה של הלבנת הון, ולו כמסייע. הנחת המוצא של חוות דעתנו היא שציבור רואי החשבון הוא ציבור שומר חוק והוא אינו עוסק בפעילות הלבנת הון. אל ציבור זה מופנית חוות הדעת.
 3. כפי שיובהר להלן, התיקון לחוק מגדיל את הפוטנציאל לכך שרואה החשבון ייתקב בחשד לעבירה של הלבנת הון. עצם החקירה בחשד כזה היא בעלת השלכות קשות על רואה החשבון.
 4. וכל כך למה? משום שהוראות חוק איסור הלבנת הון, כפי שהן מפורשות בפסיקת בתי המשפט, העניקו לגופי החקירה סמכויות נרחבות לתפיסת רכושם של חשודים במהלך החקירה. זאת, לצורך הבטחת היכולת לחלט את הרכוש בתום ההליך הפלילי. סמכויות אלה רחבות בהרבה מהסמכויות המוקנות לגופי חקירה במסגרת חקירת עבירות אחרות, לרבות עבירות מס.
 5. משמע, די בחקירתו של פלוני בחשד לעבירה של הלבנת הון, כדי להעמידו בסיכון לתפיסת רכושו הפרטי והעסקי. פגיעתם הרעה של מהלכים אלו עלולה אף להביא להקפאת פעילותו הכלכלית של החשוד.
- במישור הפרטי - חשבוניותיו, לעיתים גם חשבונות משותפים, מוקפאים, רכביו נתפסים וצווי תפיסה ואיסור ביצוע עסקאות מוצאים על נכסיו. כך גם במישור העסקי, שאז גם נפגעת קשות יכולתו לנהל את עסקיו.

6. חשוב לציין שכנהוג במקומותינו, הליכי חקירה נמשכים פרקי זמן משמעותיים של חודשים ולעתים, אף שנים. הפגיעה הנובעת מתפיסת רכוש היא מיידית וקשה ועלולה להפוך להרסנית בחלוף הזמן עם התמשכות ההליכים.
7. משום כך, רואה החשבון שיזוכה בסופו של הליך פלילי, ואפילו רואה החשבון שכלל לא יועמד לדין בסיומה של החקירה, עלול לספוג נזקים כבדים ולעיתים בלתי הפיכים כבר מעצם חקירתו בחשד לביצוע עבירות הלבנת הון. אל רואי חשבון אלה, מופנית חוות דעתנו.

חוק איסור הלבנת הון - כללי

8. הלבנת הון הינה תהליך של הטמעת רכוש שמקורו בפשיעה, אל תוך המערכת הפיננסית הלגיטימית¹, כך שלא ניתן יהיה, בסופו של דבר, להצביע על מקור הרכוש, מיקומו, זהות בעלי השליטה ו/או הנהנים ממנו². העברתם של כספים, השקעתם בנכסים ובזכויות, מכירתם של אלה, הקמת חברות ועוד, הן שלעצמן פעולות תמימות, העלולות להיות מנוצלות לצורך הסוואת רכוש הקשור בעבירות כרכוש לגיטימי.
9. על מנת להילחם בתופעה זו של הלבנת הון, נחקק בישראל, בשנת 2000 חוק איסור הלבנת הון. העבירות העיקריות שבו מנויות בסעיפים 3 ו-4. להלן נעמוד בקצרה על יסודותיהן של עבירות אלה.
10. סעיף 3(א) לחוק הוא האיסור על "הלבנת הון" במובן השגור של המונח, פעילות של הכשרת רכוש שמקורו בעבירות. על מנת להוכיח את ביצועה נדרשות רשויות התביעה להוכיח שפלוני פעל ברכוש, שהרכוש הוא "רכוש אסור", ושהפעולה נעשת "במטרה להסתיר או להסוות את מקורו".
11. "פעולה ברכוש" הוגדרה בחוק באופן רחב למדי, הכולל למעשה כל פעילות כלכלית ועסקית הקשורה ברכוש³.
12. "רכוש אסור" הוגדר בחוק כרכוש שמקורו בעבירה (במישרין או בעקיפין), או ששימש לביצוע עבירה, או שאפשר את ביצועה. "רכוש אסור" אינו רכוש הקשור בכל עבירה אלא רק הרכוש הקשור לעבירות המנויות בתוספת הראשונה לחוק. אלה מכונות "עבירות מקור".

¹ זאת, להבדיל מ"הון שחור", אשר מאפיין כלכלה לא לגיטימית המתקיימת במקביל למערכת הלגיטימית. במשמעותו הרחבה, הון שחור הוא כל הון שהופק באמצעים שאינם חוקיים.

² גרוסמן, בלקין, ליכט, "איסור הלבנת הון - הלכה למעשה", התשע"ג – 2013, עמ' 10-11.

³ סעיף 1 להגדרות חוק איסור הלבנת הון.

13. החוק הרחיב את תחולתן של עבירות המקור, גם כאשר אלה נעברו מחוץ לישראל, ובלבד שהן מהווה עבירה גם לפי דיני אותה מדינה⁴. היינו, ניתן להרשיע אדם בעבירת הלבנת הון גם בגין פעילות ברכוש הקשור לעבירה שנעברה כולה בחו"ל.
14. באשר להוכחת מטרת הפעילות נקבע כי על מנת להרשיע בעבירה של הלבנת הון ניתן להסתפק בכך שלפועל ברכוש הייתה מטרה להסתיר את הכספים או הרכוש על מנת לאפשר פעולה עתידית בהם. רשויות התביעה אינן נדרשות להוכיח שכוונת הפועל ברכוש הייתה להכשיר רכוש הקשור לעבירה⁵.
15. האישום בהלבנת הון הוא עצמאי וניתן להרשיע אדם בעבירה זו גם אם הוא לא ביצע את עבירת המקור או לא הועמד לדין בגינה⁶. מאידך, לא תמיד יהיה נתק בין מעשה הלבנת ההון לבין עבירת המקור. נקבע, כי אין מניעה לחפיפה בין עבירת הלבנת ההון לחלקים בעבירת המקור כך שעבירת הלבנת ההון תתבצע סימולטנית לעבירת המקור⁷.
16. בסעיף 3(ב) קבע המחוקק איסור על פעולות שתכליתן מניעת דיווח אמת הנוגע לרכוש. החוק קבע חובות דיווח לרשות לאיסור הלבנת הון החלות על גופים פיננסיים מסוימים. פעולה ברכוש או מסירת מידע כוזב לגופים אלה, מתוך כוונה שלא יהיה דיווח כנדרש בחוק, עולה כדי עבירה לפי סעיף 3(ב) לחוק. עבירה זו מתגבשת גם מקום בו הפעולה או המידע הנמסר נוגעים לרכוש שאינו רכוש אסור.
17. סעיף 4 לחוק אוסר על פעולה ברכוש בידיעה שהוא "רכוש אסור". המונח "רכוש אסור" בסעיף זה מצומצם יותר מזה הנזכר בסעיף 3(א) והוא מוגבל לרכוש המפורט בתוספת השנייה לחוק.
18. עונש המאסר המקסימלי הקבוע בצידן של עבירות לפי סעיף 3(א) ו-3(ב) לחוק הוא עשר שנים, וזה הקבוע בצידה של עבירה לפי סעיף 4 לחוק הוא שבע שנות מאסר.

⁴ סעיף 2(ב) לחוק איסור הלבנת הון.

⁵ בעניין עפ' 8551/11 סלכגי נ' מדינת ישראל (12.08.2012) נידונה פרשנותו הראויה של הביטוי "הכוונה להסתיר", ונקבע כי במסגרת דרישה זו אין צורך להוכיח כי לעברייני הייתה כוונה "להלביץ כסף שחור לכסף לבן", די לבחון אם הייתה כוונה מיוחדת "להסתיר" ולטשטש את מקורו ורווחיו של הרכוש שמקורו בעבירת המקור. על כוונה זו ניתן לעמוד גם על דרך בחינת הרצון או השאיפה להשיג את יעד ההסתרה, אותם מגלה העברייני (ראו גם עניין עפ' 2333/07 תענך נ' מדינת ישראל (12.07.2010), בפסקה 239).

⁶ בשפ' 10157/03 שלום איסקוב נ' מדינת ישראל (01.12.2003).

⁷ עפ' 8265/13 מלכיאל נ' מדינת ישראל (10.03.2016); ע"פ 8325/05 בלס נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 10.1.07). על עמדה זו הובעה ביקורת בספרם של גרוסמן, בלקין וליכט (לעיל, ה"ש 2, בעמ' 45-37), אשר לשיטתם הדבר חוטא לתכלית החוק שהרעיון העומד מאחוריו הוא יצירת עבירה המגדירה כהתנהגות פלילית שימוש או הסתרה של פירות העבירה.

תפיסה זמנית של רכוש לצורך חילוט עתידי במסגרת חקירת הלבנת הון

19. חוק איסור הלבנת הון מאפשר לחלט בסופו של ההליך את רכושו של אדם שהורשע בהלבנת הון.⁸
20. תכליתו המוצהרת של החילוט היא למנוע מצב בו יצא חוטא נשכר ממעשה העבירה; לפגוע בתמריץ העיקרי של העבריין לביצוע העבירה; ולהרתיע אחרים מפני ביצוע מעשי הלבנת הון.⁹ החילוט נתפס ככלי מרכזי במאבק בהלבנת הון.
21. על מנת לשמר את מצבת נכסיו של החשוד ולמנוע העלמה או הברחה של רכוש עד לסוף ההליך המשפטי הוקנו לגופי האכיפה סמכויות רחבות לתפיסה זמנית של רכוש. כלומר, כבר מרגע פרוץ החקירה, תופסים גופי החקירה את רכושו של החשוד ומקפיאים את יכולתו לפעול בו.
22. סמכויות התפיסה לצורכי חילוט עתידי המוקנות לגופי החקירה במסגרת חקירת הלבנת הון הן רחבות ביותר, וזאת מכמה טעמים.
23. ראשית, חוק איסור הלבנת הון אימץ לתוכו את סמכויות התפיסה שהוחלו עד אז רק על עבירות לפי פקודת הסמים. סמכויות אלה מאפשרות תפיסה זמנית לצורך חילוט עתידי בסוף ההליך הפלילי לפי "שווי העבירה". היינו, גופי האכיפה אינם נדרשים להוכיח שהרכוש הנתפס על ידם הוא הרכוש שבו נעברה העבירה, או שהוא קשור לביצועה. הסמכות שהוקנתה להם היא לתפוס רכוש מתוך נכסי החשודים בהלבנת הון בהיקף העבירה הנחקרת על ידם. הווה אומר, ניתן לתפוס את רכושו של חשוד בביצוע העבירה או בסיוע לה, הגם שאין זה הרכוש שבו נעברה העבירה.
24. לשם הבנת חריגות וייחודיות הסמכות לתפוס נכסים "בשווי העבירה" נבחר כי משטר התפיסה החל על רובן המכריע של עבירות פליליות אחרות אינו מאפשר תפיסה כזו.¹⁰ חוק סדר הדין הפלילי, החל על הליכי חקירה בעבירות שאינן הלבנת הון מחייב את רשויות האכיפה להוכיח זיקה בין הרכוש הנתפס לעבירה הנחקרת. לכן, בחקירה של עבירות שאינן הלבנת הון רשויות החקירה מוסמכות לתפוס רק רכוש שיש יסוד סביר להניח שנעברה בו העבירה; או עומדים לעבור בו עבירה; או שהוא עשוי לשמש כראיה בהליך משפטי בשל העבירה הנחקרת; או שניתן כשכר בעד ביצוע העבירה או שימש אמצעי לביצועה.¹¹

⁸ סעיף 21 לחוק איסור הלבנת הון.

⁹ בשי"פ 6817/07 מדינת ישראל נ' סיטבון, תק-על 2007(4) 796,814 (2007) בפסקה 34. עפ 7646/07 כהן נ' מדינת ישראל, סעיף 9 להחלטה (20.12.2007); לאחרונה, בעפ 8109/15 אביטן נ' מדינת ישראל (09.06.2016) הכיר בית המשפט העליון כי לאור גובה הסכומים שחולטו, הרי שבסנקציית החילוט גלום גם רכיב עונשי.

¹⁰ הסמכות לחלט רכוש "בשווי העבירה" הוקנתה גם בעבירות על פקודת הסמים וגם מכוח החוק למניעת טרור, אך לא בעבירות אחרות.

¹¹ סעיף 32 לפסד"פ.

25. יוער, אליבא דגופי האכיפה, שוויה של העבירה הוא מלוא התקבולים והרכוש שהתקבלו כתוצאה מעבירת המקור אשר בו נעשו פעולות בניגוד לחוק איסור הלבנת הון (להבדיל מהרווחים שהופקו כתוצאה מביצוע העבירה)¹². נראה כי גם נטייתו של בית המשפט העליון בסוגיית ההיקף, נוטה לגישה המחמירה של חילוט כלל התקבולים בהתאם להחלטותיו בעניין אלון כהן ובהחלטת הביניים בעניין תענד¹³. ועוד יוער, כי לאחרונה הותיר בית המשפט העליון כפתוחה את האפשרות לחלט את שוויה של העבירה מכל אחד מהמעורבים בביצועה¹⁴.

26. כך או אחרת, ברור שהיקף התפיסה הזמנית המתאפשר מכוח חוק איסור הלבנת הון הוא רחב בהרבה מתפיסה זמנית או הקפאת נכסים בגין עבירות אחרות, ובכללן עבירות מס.

27. יתרה מזו, הואיל וגופי החקירה אינם נדרשים להצביע על קשר בין הרכוש הנתפס לביצוע העבירה, ממילא מוקנית להם הסמכות לתפוס רכוש ב"שווי העבירה" אצל כל אחד מהמעורבים בביצועה.

28. טעם נוסף להיקפן הרחב של תפיסות זמניות בתקירות הלבנת הון, נובע מהפרקטיקה הפרוצדורלית שהשתרשה לעניין ביצוען של תפיסות זמניות. נבחר.

29. חוק איסור הלבנת הון כולל מנגנון פרוצדורלי נוקשה המחייב את רשויות האכיפה לפנות בבקשה לתפיסה זמנית לבית המשפט המחוזי, לצרף לבקשתם תצהיר של פרקליט מחוז, ולתפוס את הרכוש למשך 90 יום בלבד¹⁵. הגיונו של מנגנון נוקשה זה הוא פשוט וברור. בדרך הזו ביקש המחוקק להבטיח שסמכויות התפיסה הרחבות יופעלו במקרים ראויים, באופן מדוד, זהיר וקצוב.

30. מנגנון פרוצדורלי נוקשה זה אינו נדרש לצורך תפיסה מכוח חוק סדר הדין הפלילי. גם הגיונו של כלל זה בצדו. שהרי, כאמור לעיל, לצורך תפיסה זמנית של רכוש מכוח חוק סדר הדין הפלילי, נדרשים גופי האכיפה להוכיח זיקה ישירה בין הרכוש הנתפס לעבירה. דרישה זו מובילה להיקף מצומצם של תפיסת רכוש ועל כן יכול היה המחוקק להקל על פרוצדורת התפיסה. הבקשה מוגשת על ידי שוטר

¹² ע"פ 4980/07 כהן נ' מדינת ישראל (4.11.2010), סעיף 35 להחלטה; עח (מרכז) 55233-01-16 מדינת ישראל נ' נחמני (04.04.2016) בסעיף 17; יוער בהקשר זה, כי בעניין תפ (ת"א) 21432-04-14 מדינת ישראל נ' חייא (25.02.2016) נקבע על ידי בית המשפט המחוזי כי כאשר מדובר בעבירות לפי סעיף 3(ב) לחוק איסור הלבנת הון היקף החילוט הינו חלקי.

¹³ עפ 4980/07 אלון כהן נ' מדינת ישראל (04.11.2010) (להלן: עניין אלון כהן). יוער, כי בעניין אלון כהן קבע כך בית המשפט לאור העובדה שבנסיבות מקרה זה הושקעו כספי התמורה מהעבירה ברכישה נוספת, וניתקו למעשה את היכולת להפריד בין ההשקעה הראשונית לבין הרווח שהופק; בש (ח"י) 2797/03 מדינת ישראל נ' שלמה בן זאב תענד (30.09.2003). בענין תענד, אימץ בית המשפט העליון את עמדת בית המשפט המחוזי כי הסכום שיש לחלט בסופו של יום הוא הסכום מלוא התקבולים שהופקדו בחשבונות הבנק של הנאשמים.

¹⁴ בעניין עפ 6145/15 פישר נ' מדינת ישראל (25.10.2015) נדונו חשדות ביחס לעבירת השוחד, שהיא עבירת מקור בחוק איסור הלבנת הון. המדינה ביקשה לחלט את הרכוש הן מכוח חוק איסור הלבנת הון, והן מכח סעיף 297 לחוק העונשין, המאפשר לצוות על חילוט מה שניתן כשוחד ומה שבא במקומו. למעשה, ביקשה המדינה לחלט את כפל סכום העבירה, הואיל ולדידה אין הבחנה בין מקרה שבו עבירת המקור מבוצעת ע"י אדם אחד, ואילו את הלבנת ההון מבצע אדם אחר, לבין מקרה שבו שתי העבירות בוצעו על ידי אדם אחד. כאמור, בית המשפט דחה עמדה זו, אך הותיר אפשרות לנסיבות אחרות בהן ניתן יהיה לחלט כפל סכום העבירה (ראו סעיף 24 להחלטה).

¹⁵ סעיף 136 לפקודת הסמים המסוכנים.

לבית משפט השלום, והתפיסה המבוקשת הינה לתקופה ממושכת יחסית בת שישה חודשים וניתנת להארכה לשישה חודשים נוספים.¹⁶

31. מובן משטרי החילוט אינם מוציאים זה את זה, וניתן להחיל את שני משטרי התפיסה והחילוט במקביל.¹⁷ עם זאת, הואיל ולכל משטר חילוט מנגנון איזונים פנימיים שונה, נקבע כי אין לערבב בין משטרי החילוט השונים וכי על רשויות האכיפה לבחור במסלול הפוגע פחות בזכויות אדם.¹⁸

32. אלא שלמרבח הצער, הפרקטיקה מלמדת כי משטרי החילוט הנפרדים והאיזונים הגלומים בהם הפכו למעשה לאות מותה. בפועל, גופי האכיפה תופסים רכוש בהיקף נרחב – "בשווי העבירה" – המתאפשר מכוח חוק איסור הלבנת הון, תוך שימוש בפרוצדורה המקלה שנקבעה בפקודת סדר הדין הפלילי.

33. רשויות האכיפה פונות על פי רוב בבקשה לתפיסה זמנית לצורך חילוט עתידי לבית המשפט השלום (ולא לבית המשפט המחוזי), בהליך המוגש על ידי משטרת ישראל (ללא תצהיר של פרקליט מחוז), עם בקשה לתפוס רכוש רב בשווייה של העבירה (ולא רק רכוש שיש לו זיקה ישירה לעבירה), לתקופה של חצי שנה (ולא תשעים יום).¹⁹

34. ערבוב זה בין הפרוצדורה המקלה שבחוק סדר הדין הפלילי להיקף התפיסה הייחודי והרחב שבחוק איסור הלבנת הון, מביא לתפיסות זמניות בהיקפים נרחבים ללא בקרת המנגנון הנוקשה שנקבע בחוק. ואכן, בפסיקת בתי המשפט נשמעה גם ביקורת על דרך הילוכם זו של גופי האכיפה. כך, בעניין סידס נקבע:²⁰

"יש ממש בטענה כי דרך פעולתה השגרתית של המשיבה, יצר מצב דברים שבמסגרתו היא נטלה לעצמה סמכויות מן הפקודה, אספה סמכויות נוספות מן החוק, התעלמה מסייגים שקבועים בחוק ויצרה לעצמה דין פעולה חדש, שונה, מעורבב, שכולל אוסף של סעיפים המעניקים סמכות, תוך התעלמות מהגנת החוק ומסייגיו. כך, נוצר מצב דברים שבמסגרתו פעלה המשיבה, למעשה, מתוך פקודת סדר הדין הפלילי, שאינה מגבילה אותה בהגבלות הפרוצדוראליות הקבועות בחוק, תוך שהיא אוספת לעצמה את האפשרות לחילוט בשווי

¹⁶ סעיף 35 לפסד"פ.

¹⁷ דני"פ 3384/09 אברם נ' מדינת ישראל (26.7.2009) (להלן: "עניין אברם"); בשפ 1001/15 פלוני נ' מדינת ישראל (08.03.2015); בבש"פ 3190/14 שמעון נ' מדינת ישראל (25.6.2014) קבע כבי השופט עמית כי על אף שבעבר עלו בפסיקה דעות שונות ביחס לתחולתם של שני משטרי החילוט במקביל, הרי שההכרעה בעניין אברם הנ"ל סתמה את הגולל בסוגיה זו. עניין אברם הנ"ל; בש"פ 4583/10 אדרי נ' מדינת ישראל, (טרם פורסם).

¹⁸ בעניין שמעון בית המשפט הביע עמדתו ביחס לבעייתיות שבתי המשפט אינם מתייחסים הלכה למעשה לאופן שיש שבו לבחור בין שני המסלולים כהלכת אברם הנ"ל. ואולם, בהקשר הקונקרטי נקבע כי אין זה המקרה לעיין מחדש בקווים שהונחו לבחירת המסלול המתאים.

²⁰ הת(ראשלי"צ) 53536-01-13 סידס נ' מדינת ישראל משטרת ישראל, היחידה הארצית לחקירת פשיעה כלכלית (23.02.2013).

עתידי הקיימת בחוק כמי המהלכת במטע הסמכויות ומלקטת לעצמה סמכויות שונות מעצי החקיקה השונים, בהתעלמה מכלל המבנה הקיים ומההסדרים הקיימים.²¹

35. ביקורת זו הדהדה גם בפסק דינו של בית המשפט העליון בעניין **פישר**²². בית המשפט קבע כי המאשימה מדלגת על שלבים חיוניים בבקשותיה לחילוט רכוש, ופוגעת בזכויות הקניינית של מי שעדיין לא הורשע בדין. בית המשפט העליון המליץ להיצמד ללשון החוק, ולא לערבב בין המסלולים השונים.²³

36. על אף האמור, ממשיכה המדינה לתפוס את כספיו של חשוד תוך שימוש מקביל בשני המסלולים הקיימים בדין. אין המדובר בעניין עיוני משפטי. למשטרי החילוט משמעות קרדינאלית לחשוד אשר מוצא את עצמו במלחמת הישרדות כלכלית.

37. להיקף התפיסה הנרחב והפרוצדורה המקלה על רשויות האכיפה שהשתרשה יש להוסיף את הקשיים העומדים בדרכו של החשוד לשחרר חלק מן הרכוש התפוס לצורך המשך שגרת חייו ועסקיו. לעתים רשויות האכיפה מסרבות לשחרור כספים אפילו לצורך תשלום שכר לעובדים או תשלומי מיסים, ובכל מקרה – מערימות קשיים לא מבוטלים בדרכם של העותרים לשחרר כספים, ולו למטרות אלה. גם בתי המשפט מתירים שחרור כספים במשורה בלבד.²⁴ כך למשל, לאחרונה נפסק כי החשוד אינו זכאי לשחרר כספים לצורך תשלום שכר טרחת עורכי דינו.

38. יודגש, הליך התפיסה הזמנית מתחיל עם פרוץ החקירה. בשלב זה החשוד אינו זכאי לקבל את חומר החקירה. הוא אינו מכיר את הראיות הקיימות נגדו. הבקשה לתפיסה זמנית נסמכת, פעמים רבות, על "דוחות סודיים" המוגשים לבית המשפט על ידי הגוף החוקר, אשר לחשוד אין זכות לעיין בהם. כך, ניצב החשוד בהלבנת הון, כבר בשלב החקירה, טרם הוחלט על העמדתו לדין ובוודאי טרם הוכחה אשמתו, בפני גגיעה אנושה בקניינו. פעמים רבות נתפס רכושם של חשודים שבסופו של יום לא הועמדו לדין או הועמדו לדין בגין עבירות ששוויין נמוך משמעותית מזה שנתפס מלכתחילה. אך, הנזק מהליכי התפיסה כבר נעשה.

²¹ ורי גם עניין בכר צ"א 10-13-62977 בכר נ' **מדינת ישראל** (טרם פורסם).

²² עפ 6145/15 **פישר נ' מדינת ישראל** (25.10.2015).

²³ בעניין **פישר** מפנה בית המשפט העליון לתזכיר חוק סדר הדין הפלילי (חילוט תקבולי עבירה), התשע"ב-2002, שם הוצע להבהיר את היחס בין המסלולים השונים. על-פי תזכיר החוק יש לייחס כל אחד מהמסלולים לשלב אחר בהליך הפלילי, כך שעד להגשת הבקשה לצו חילוט יהיה ניתן לעשות שימוש בסמכויות התפיסה מכוח הפסד"פ. ואולם, ממועד הגשת בקשת צו החילוט, הסעדים הזמניים יינתנו מכוח החוק המוצע (ראו תזכיר החוק באתר משרד המשפטים בכתובת: <http://index.justice.gov.il/Publications/News/Pages/1BFC9A11-C706-428D-B7E8-0103DD67C5C1.aspx>).

²⁴ ראו בהקשר זה בשפ 1438/16 **גורלובסקי נ' מדינת ישראל** (21.03.2016) שם התיר בית המשפט העליון שחרור כספים לצורך תשלומי משכורת לעובדים; תפ (ת"א) 13742-04-11 **מדינת ישראל נ' דז'לדטי** (17.02.2016) שם התיר בית המשפט המחוזי שחרור כספים לצורך תשלום שכר טרחה.

תיקון מספר 14 לחוק איסור הלבנת הון - עבירות מס "עבירות מקור"

39. בעבר, בעת חקיקת החוק, החליט המחוקק שלא לכלול את עבירות המס ברשימת עבירות המקור. מנסחי החוק הדגישו כי מטרת החוק היא להיאבק בעבירות הלבנת הון, ולא במעלימי מס ובהון השחור.

40. בנוסף נאסר מפורשות על כל העברה של חומר שנאסף במאגר המידע של הרשות לאיסור הלבנת הון, גם אם עולה בעטיו חשד לביצוע עבירות מס לידי רשויות המס.

41. ביסוד ההפרדה שהתקיימה בעבר בין עבירות מס לעבירות הלבנת הון ניצבה הנחת מוצא כי עבירות מס אינן מתאימות לסיווג כעבירות מקור. זאת, בין היתר, מן הטעם שבעוד שעבירות מקור נוגעות למצב בו עסקת הבסיס היוצרת את הרכוש האסור הינה עסקה אסורה, כגון עסקת סמים, נשק, זנות, שוחד וכדומה, הרי שעבירות מס המצב שונה לחלוטין. שהרי, בעבירות מס, "עסקת הבסיס" שיצרה את הרכוש היא כשרה לחלוטין. עבירת המס, ככל שנעברה, התבצעה במועד מאוחר יותר שבו הושמטה ההכנסה ולא דווחה כדין. יתרה מזו, אין זהות בין היקף עבירת המס (התלוי בגובה החיוב במס) לבין היקף העסקה. כאמור, טעמים אלה, בנוסף לטעמים אחרים, הביאו לכך שעבירות מס (למעט עבירות מע"מ חמורות) לא נכללו ברשימת עבירות המקור שבחוק איסור הלבנת הון.

42. ביום 29.3.2016 התקבלה בכנסת הצעת חוק תיקון מספר 14 לחוק איסור הלבנת הון, ששינתה את המצב המשפטי בהיבט זה²⁵.

43. מכוח הצעת החוק הורחבה רשימת עבירות המקור כך שהיא כוללת היום גם עבירות מס הכנסה, עבירות מס ערך מוסף ועבירות מס שבח מקרקעין²⁶. יוער, כי הגם שבמסגרת ההסברים לתיקון לחוק נאמר שלרשימות עבירות המקור הוכנסו עבירות מס חמורות בלבד, בפועל העבירות הנכללות בתיקון אינן מחזה נדיר במקומותינו. כך למשל, עבירה מקור היא גם עבירה לפי סעיף 220 לפקודת מס הכנסה בגין הכנסה מעל מיליון ש"ח לשנה, או 2.5 מיליון ש"ח בארבע שנים. מקום בו נעברה העבירה "בתחום" די בהכנסה של 625,000 ש"ח ללא הגבלת תקופה.

²⁵ חוק איסור הלבנת הון (תיקון מס' 14), התשע"ו-2016; התקבל בכנסת ביום י"ט באדר ב' התשע"ו (29 במרס 2016); הצעת החוק ודברי הסבר פורסמו בהצעות חוק הממשלה – 953, מיום ט"ז באלול התשע"ה (31 באוגוסט 2015), עמ' 1658

²⁶ יוער, בהקשר זה, כי המגמה המרחיבה את עבירות המקור מקרבת את מדינת ישראל למדינות במדינות שונות. כך למשל, באנגליה החוק קובע כי כל עבירה פלילית יכולה להיחשב כעבירת מקור (ראו § 299, c. 2002, Proceeds of Crime Act 2002; בארצות הברית המחוקק הגדיר רשימה ארוכה של יותר מ-170 עבירות מקור (היי"ש 2 ש' 19).

44. סכומים אלה נחזים, על פניהם, כחסם לפיו לא יכללו במסגרת התיקון עבירות בסכומים קטנים. אלא שהלכה למעשה, כל חשד לביצוע עבירה של העלמת הכנסה, גם בסכומים פעוטים, יכולה על נקלה, "להתגבר" על חסם זה, לפחות בשלב התקירה. הטעם לכך פשוט: בשלב התקירה והחשדות הראשוניים היקף העלמת המס אינו ברור. מכאן שקצרה מאוד הדרך, להחשדת המעורבים בביצוע העבירה והסיוע לה בהעלמת הכנסות בהיקפים גדולים מאלה שיתבררו לבסוף.

45. בנוסף, בשונה מהמצב שהיה קיים בדין קודם לכן, הוכנסו לרשימת עבירות המקור גם עבירות הסיוע לביצוע עבירות המס.

כך למשל, מכח התיקון גם עבירה על סעיף 117(ב1) לחוק מס ערך מוסף הקובעת איסור על פעולה במטרה לכך שאדם אחר יתחמק או ישתמט מתשלום מס היא עבירת מקור. בדומה מהווה עבירת מקור גם עזרה לאדם אחר להתחמק מתשלום מס הכנסה, עבירה על סעיף 220 לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש].

השפעותיו של תיקון 14 על ציבור רואי החשבון - חשש לחקירה ותפיסת רכוש

46. כאמור בפתחם של דברים, הנחת המוצא של חוות דעתנו היא שרואי החשבון אינם מלביני הון, וממילא לא יורשעו בעבירה זו.

47. החשש מהשלכות קשות על ציבור רואי החשבון נובע מכך שתיקון 14 מגדיל את הסיכון של רואי החשבון להיחקר כחשודים בעבירה של הלבנת הון, ולו בסיוע לה. הגדלת הסיכון להיחקר בחשד להלבנת הון גורר אחריו את החשש להפעלת סמכויות התפיסה הזמנית נגד רואי החשבון. היינו, החשש הוא מפני נזק שעלול להיגרם לרואי החשבון אגב חקירתם.

48. רואי החשבון משמשים, בין היתר, כיועצים ללקוחות בסוגיות מס וכמבקרים של דוחות כספיים לנישומים. מטבע הדברים, קיים סיכון ממשי בו לקוחות החשודים בעבירות מס המנויות עתה על התוספת שבחוק איסור הלבנת הון יחקרו גם בעבירות של הלבנת הון. רב הסיכון, והפרקטיקה מוכיחה כי כך גם קורה בפועל, שהם יבקשו לטעון שהסתמכו על עצה שקיבלו מרואה החשבון או בטענה שכל המידע הרלבנטי שנחקר גולה לו על ידם, והם סמכו ידם בתום לב על הדוחות הכספיים שהכין (אשר לא כללו את אותו מידע או שהציגו אותו בצורה לא נכונה).

49. הדברים אמורים גם ביחס לרואי חשבון המשמשים מנהלי כספים וחשבים בחברות ונושאים באחריות מנהל מכוח סעיף 224א לפקודה. גם נושאי משרה אלו עלולים להיות חשופים לחקירה בחשד לביצוע עבירה על סעיף 220 לפקודה, בהתייחס לפעולות שביצעה החברה בה הם משמשים כנושאי משרה, והסנקציות האישיות הנוגעות לחילוט זמני בגין חקירה בחשד לעבירה על חוק איסור הלבנת הון – עלולות להיות מיושמות כנגדם.

50. נדמה, שמכאן אך קצרה הדרך להבאתו של רואה החשבון לתדר החקירות, לתקירתו בחשד לביצוע עבירות מס. אלא, שתיקון מספר 14 מרע משמעותית את מצבו של רואה החשבון והוא יכול למצוא את עצמו נחקר גם בחשד לעבירות לפי חוק איסור הלבנת הון. גופי החקירה עלולים לטעון שרואה החשבון, שלפי החשד העניק את ייעוץ המס לנישום, אפשר את ביצוע הלבנת ההון. החשש לטענה מעין זו קיים גם מקום בו ייחשד רואה החשבון בסיוע לעבירות המס. זאת, הואיל ובעקבות התיקון לחוק גם עבירות הסיוע הן עבירות מקור.

51. בעניין זה ראוי לציין, כי דומה שרשויות האכיפה החליטו על שינוי מדיניות בנוגע לרואי החשבון. לא זו בלבד, שחל שינוי קיצוני במדיניות הרשויות בשאלת ההצדקה הרעיונית להכנסת עבירות מס תחת המעטפת של חוק איסור הלבנת הון, כאמור לעיל, אלא שחל שינוי קיצוני – בפרק זמן קצר – בהתייחסות הנוגעת ליועצים המקצועיים. אך לאחרונה, נכנס לתוקף צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, ניהול רישומים של של נותן שירות עסקי למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ה – 2014. עיון בצו מעלה, כי הוא לא נושא עמו סנקציות, אלא מכוון לקביעת חובה אתית בלבד. גם הדין הציבורי שנלווה לצו לא יצא מתוך נקודת הנחה, כי יש להגן על חופש הפעולה המקצועי של רואי החשבון ועורכי הדין, ואין להניח כריכה בין פעולות הלקוח לפעולות רואה החשבון או עורך הדין. לא יבשה הדיו על הצהרות רשויות האכיפה, ובתיקון 14 שלפנינו, הופכים היועצים חשופים לסנקציות פליליות חמורות המניחות אפשרות לקיום זיקה בין פעילותו הפלילית (הנטענת) של הלקוח לפעילות רואה החשבון. מהפך משמעותי זה בתפיסת היסוד התרחש ללא תשומת לב ציבורית מספיקה.

52. יתרה מזו, כזכור, גם עבירה שנעברה בחו"ל היא עבירת מקור לצורך חקירת הלבנת הון, ובלבד שהיא עבירה לפי דיני המדינה בה נעברה. מכאן, שגם רואי החשבון המייעצים ללקוחותיהם בנוגע לתכנון מס בחו"ל, או מייעצים להם ביחס לכספים העתידיים להגיע ארצה, יכולים למצוא את עצמם כמי שנחשדים בסיוע לביצוע הלבנת הון ואולי אף בביצוע בצוותא. זאת, מקום בו הכספים האמורים לא דווחו כנדרש במדינה בה הופקו, או שלא שולם בגינם המס הנדרש על פי חוקי אותה מדינה.

53. באשר לרוחב היריעה של טענות העלולות להישמע נגד רואי החשבון נוכח התיקון לחוק, ראוי לשים לב לדברים שנקבעו בעניין אלון כהן:

“רצונו של אדם להעלים את הכנסותיו מעיני רשויות המס איננה מהווה, כשלעצמה, עבירה של הלבנת הון, לפי סעיף 3(א) לחוק (ראו: התוספת הראשונה לחוק; עיינו: יעל גרוסמן ורוני בלקין איסור הלבנת הון להלכה ולמעשה (2006) 28-30 (להלן: גרוסמן ובלקין)), שהרי המחוקק הניח כי בשלב זה די בדיני המס ככאלה על מנת לטפל בסוג התנהגות זה. ברם כאשר אדם מבצע ביוזעין פעולות ברכוש, שהושג בעבירות מקור (להבדיל מעבירות מס), מתוך מטרה להסוות את מקורו, או את זהות בעלי הזכויות ברכוש, הרי שמתמלאים כל יסודות העבירה של הלבנת הון, כאמור בסעיף 3(א)1 לחוק איסור הלבנת הון. התביעה תוכל איפוא, כאמור, לעשות שימוש זהיר בשיקול דעתה, ולהחליט במקרה המתאים האם ראוי להעמיד אדם שכזה לדין אף בעבירה זו”

54. הקורא הזהיר יידע להבחין כי המצב המשפטי בעניין אלון כהן השתנה. כיום, רצונו של אדם להעלים הכנסותיו מעיני רשויות המס עלול להיתפס כעבירה של הלבנת הון. הפועל היוצא מכך, הוא שקיים חשש שידן של הרשויות תהא “קלה על ההדק” בכל הנוגע לחקירת רואי חשבון בחשד לעבירות הלבנת הון.

55. יודגש, הגם שקיימת הבחנה מהותית בין מלבין ההון המחזיק בהכנסה שלא שולם מס בגינה או שלא דווחה, לבין רואה החשבון שאינו נהנה מההכנסה שנוצרה, הרי שבהינתן סמכויות התפיסה הזמניות הרחבות הקיימות בחוק, בהתחשב בכך שרשויות האכיפה מוסמכות לתפוס את “שווי העבירה” מכל אחד מהחשודים בביצוע, הופך גם רואה החשבון למי שחשוף להליכי תפיסה זמנית של רכוש.

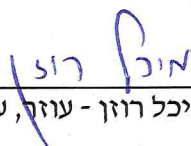
56. יתרה מזו, כפי שפרטנו בהרחבה לעיל, סמכויות התפיסה הזמנית מופעלות כבר עם פרוץ החקירה, בשלב בו גופי החקירה מציגים את חשדותיהם לבית המשפט במסגרת “דוחות סודיים” שאינם חשופים לעיני החשוד. בשלב זה, גופי החקירה אינם נדרשים על ידי בתי המשפט לשרטט במדויק את המיוחס לכל אחד מהחשודים, ואת היקף שווי העבירה המיוחסת לו. ככל שרואה החשבון ימצא עצמו כמי שנחשד להיות חלק מהמערך שאפשר את הלבנת ההון, בין כמסייע ובין כמבצע בצוותא, הוא חשוף לתפיסת רכוש.

57. חשש זה גדל בהינתן שפעמים רבות רואה החשבון יהיה "הכיס העמוק" מבין החשודים. פעמים רבות הוא גם יהיה זה שקל לזהות את הרכוש שבבעלותו ולתופסו.

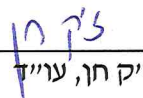
58. גם אם נניח שרואה החשבון יזוכה בסוף ההליך או לחלופין כלל לא יועמד לדין הרי שהנוק נגרם, ואת הנעשה אין להשיב. הפרקטיקה מלמדת, כי הזמן החולף עד לבירור מדויק של החשדות ועד להגדרת היקף העבירה המיוחס לכל אחד מהחשודים אינו קצר. בזמן זה ניזוקה קשות יכולתו של החשוד לפעול בנכסיו. לאחרונה התפרסמה ברבים עמדת נציגי המדינה בעניין פישר, כאשר כנגד בקשת הנאשם לשחרור חלק מכספי החילוט הזמני על מנת לאפשר את מימון הגנתו המשפטית – טענה המדינה, כי אין בכך עילה לצמצום היקף החילוט, ואין מניעה, כי הנאשם יפנה לקבלת ייצוג מאת הסנגוריה הציבורית.

59. המשמעות המעשית של כל האמור וזו גם מסקנת חוות הדעת - היא שהתיקון מגדיל את חשיפתם של ציבור רואי החשבון לחקירה בעבירות של הלבנת הון ולעבירות של הלבנת הון, ובכלל זה, להליכי התפיסה הזמנית, אשר בכוחם להערים קשיים כלכליים משמעותיים על חייו האישיים והמקצועיים של רואה החשבון. נזכיר, כי לפנינו חקיקה חדשה שתהליך גיבושה הסופי ואופן יישומה על ידי רשויות האכיפה אינם ברורים עדיין. לא מן הנמנע כי בתקופה הקרובה ינהגו רשויות האכיפה בזהירות במטרה להפיג את חששות ציבור רואי החשבון (והצהרות ברוח זו הושמעו בציבור), אולם הסדר משפטי איננו יכול להיתמך על הצהרות פומביות ועל רצון טוב, שעלולים להשתנות עם כיוון הרוח. הסדר כל כך מרחיק לכת, שיש בו השפעה ממשית על עבודת רואה החשבון, חייב להיות מעוגן בחקיקה ברורה ומפורשת היוצרת הסדרים מאוזנים.

בכבוד רב,

מיכל רוזן - עוזר, עו"ד

משה מזרחי, עו"ד (רו"ח)

ז'ק חן, עו"ד